

**АКРЕДИТАЦИЈА КАО КЉУЧНИ ЕЛЕМЕНТ
У ПРОЦЕСУ ИМЕНОВАЊА ТЕЛА ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ УСАГЛАШЕНОСТИ
У ТЕХНИЧКОМ ЗАКОНОДАВСТВУ,
УКЉУЧУЈУЋИ ОБЛАСТ ОПРЕМЕ ПОД ПРИТИСКОМ**

**ACCREDITATION AS THE KEY ELEMENT
IN THE PROCESS OF DESIGNATION OF CONFORMITY ASSESSMENT BODIES
IN TECHNICAL LEGISLATION, INCLUDING
THE FIELD OF PRESSURE EQUIPMENT**

Senka TIŠMA*

Akreditaciono telo Srbije, Beograd

У процесу европских интеграција Република Србија, поред осталог, интензивно прати и хармонизује домаће техничко законодавство са законодавством Европске Уније (ЕУ), при чему се укључују и промене које утичу на већ хармонизовано законодавство. Посебан утицај на законодавни оквир имају сталне промене у техничко-технолошким решењима, чија специфичност утиче на потребу за дефинисањем одговарајућих прелазних периода, које је битно сагледати и кроз процес преузимања упознати све заинтересоване стране. Хармонизацијом се даје могућност произвођачима да своје производе стављају под истим условима како на домаће тако и на инострано тржиште, што доводи до веће конкурентности производа. У појединим областима, укључујући и област опреме под притиском, специфичности које произилазе из техничко-технолошких решења су допринеле у оквиру техничког законодавства да се дефинишу битни захтеви за производе, поступци оцењивања усаглашености производа са прописаним захтевима, општи захтеви за именовање и обавезе именованих тела за оцењивање усаглашености, укључујући и захтеве за безбедност, које је потребно спроводити и у употреби производа у одређеним временским периодима, како би опрема/производи и током употребе били безбедни.

У циљу компетентне и конзистентне примене прописаних поступака оцењивања усаглашености производа са применљивим битним захтевима успостављен је процес именовања тела која ће обављати те послове, при чему је акредитација један од најзначајнијих елемената у процесу именовања.

Акредитација је потврђивање, од стране националног тела за акредитацију, компетентности и оспособљености тела за оцењивање усаглашености за обављање одређених послова оцењивања усаглашености, укључујући испитивање, еталонирање, контролisanje, сертификацију производа, сертификацију система менаџмента и сертификацију особља.

Кључне речи: *национално тело за акредитацију; именована тела за оцењивање усаглашености; акредитација; битни захтеви за производе; хармонизовано законодавство*

In the process of European integration, the Republic of Serbia, among other things, intensively monitors and harmonizes the domestic technical legislation with the legislation of the European Union (EU), including changes that affect the already harmonized legislation. Constant changes in technical-technological solutions have a particular impact on the legislative framework, the specificity of which affects the need to define appropriate transitional periods, which is important to consider and introduce all interested parties through the takeover process. Harmonization gives producers the opportunity to place their products under the same conditions on both the domestic and foreign markets, which leads to greater product competitiveness. In certain areas, including the area of pressure equipment, the specificities arising from technical-technological solutions have

* Corresponding author, e-mail: senka.tisma@ats.rs

contributed within the framework of technical legislation to define essential requirements for products, procedures for evaluating the conformity of products with prescribed requirements, general requirements for naming and obligations of designated conformity assessment bodies, including safety requirements, which must be implemented in the use of products in certain periods of time, so that the equipment/products are safe during use.

In order to competently and consistently apply the prescribed procedures for evaluating the conformity of products with the applicable essential requirements, a process of appointing bodies that will perform these tasks has been established, whereby accreditation is one of the most important elements in the appointment process.

Accreditation is the confirmation, by the national accreditation body, of the competence and capability of the conformity assessment body to perform certain conformity assessment tasks, including testing, calibration, control, product certification, management system certification and personnel certification.

Key words: *national accreditation body; designated conformity assessment bodies; accreditation; essential product requirements; harmonized legislation*

1 Оцењивање усаглашености у циљу испоруке безбедних производа на тржиште Републике Србије

У циљу испоруке односно стављања на тржиште и /или употребу безбедних производа у Републици Србији је у примени техничко законодавство којим је обухваћено, како хармонизовано законодавство, које је усаглашено са законодавством Европске Уније тако и нехармонизовано законодавство, којим су поједине области уређене изворним ниционалним техничким прописима. Како би се остварили циљеви у вези унапређења безбедности и квалитета индустријских производа на тржишту, заштита потрошача и других јавних интереса развијен је систем инфраструктуре квалитета. Кроз инфраструктуру квалитета је успостављена интегрисана мрежа институција и организација у области акредитације, стандардизације, метрологије и оцењивања усаглашености са захтевима техничких прописа, стандарда и других техничких спецификација, укључујући и законодвни оквир којим је обухваћен сам рад помених институција.

Оцењивање усаглашености је поступак којим се обезбеђује да се на тржиште и/или употребу стављају производи који испуњавају захтеве за безбедност и друге прописане техничке захтеве, што уједно представља вид контроле пре њиховог стављања на тржиште. Кроз процес оцењивања су обухваћене различите активности као што су испитивање, контролisanje, сертификација производа, сертификација система менаџмента и сертификација особља. У зависности од начина дефинисаног техничким прописом поред тела за оцењивање усаглашености која се баве овим пословима, оцењивање може да се спроводе и од стране произвођача, органа државне управе када су у питању производи са већим ризиком или другог привредног субјекта. Послови оцењивања се могу обављати уз примену, једаног, више или комбинацију различитих поступака. Један од најзаступљенијих начина у потврђивању компетентности привредних субјеката који се баве пословима оцењивања усаглашености је процес акредитације. С обзиром да је у одређеним областима техничким прописима дефинисано да послове обављају именована тела за оцењивање усаглашености, акредитација заузима значајно место и у процесу именовања.

2 Акредитација као кључни елемент у процесу именовања тела за оцењивање усаглашености

Именовање је одобрење које се додељује телу за оцењивање усаглашености у циљу обављања послова оцењивања усаглашености. Оваква врста одобрења заснована је на техничком законодавству за које је надлежан одређени државни орган.

У зависности од послова за које се додељује именовање, дефинисани су и различити критеријуми које морају да испуне тела да би се бавила пословима оцењивања усаглашености у

одређеној области. Оцена критеријума у вези испуњености захтева за именовање се може спровести на више начина, један од начина је кроз поступак именовања без акредитације, док други начин је процес именовања уз прихватање акредитације, као кључног елемента у процесу именовања тела за оцењивање усаглашености.

С освртом на то да акредитација није препозната као један од обавезујућих критеријума за потврду компетентности именованих тела у хармонизованом законодавству, мањи број тела која се баве пословима оцењивања усаглашености је своју компетентност потврдио на други начин, а да није укључена и акредитација.

Поступак именовања без акредитације се спроводи прегледом докумената кроз које се потврђује компетентност тела, док поступак акредитације поред прегледа докумената, укључује и процес осведочења у рад тела за оцењивање усаглашености, како се и захтева стандардима у складу са којим се оцењује компетентност тела везано за одређене послове за које се захтева акредитација. Осведочење у активности у циљу потврде компетентности тела искључиво се спроводе на терену код клијента и/или на локацији тела. У случају да се акредитација захтева за потребе именовања подносилац пријаве за акредитацију је у обавези да назначи такав вид акредитације. Активност спровођења акредитације за потребе именовања поред захтева дефинисаних стандардима, којима су обухваћени захтеви за тела, укључује и оцењивање додатних захтева који су дефинисани другим стандардима техничким спецификацијама и/или техничким прописима за ту област.

У вези са акредитацијом за потребе именовања Акредитационо тело Србије као потписник Споразума о међусобном признавању система акредитације (ЕА ЕМЛА) у свом раду примењује и документа Европске акредитације (ЕА) укључујући и документ ЕА 2/17 М, којим је постављен основни циљ акредитације за потребе именовања када се користи као подршка у хармонизованом законодавству које је донето у складу са одредбама Одлуке 768/2008/ЕУ. Документом ЕА 2/17 М су обухваћени поступци оцењивања усаглашености дефинисани кроз техничко законодавство, који су доведени у везу са препорученим стандардима за спровођење процеса акредитације, како би се на једнозначан начин поступало у процесу акредитације у свим областима.

У односу на наведено укључен је:

1. Табеларни приказ препоручених стандарда за спровођење процеса акредитације у зависности од поступка оцењивања усаглашености за случај акредитације за потребе именовања у хармонизованом законодавству донетом према Одлуци 768/2008/ЕУ:

Модул	Опис	SRPS EN ISO/IEC 17065	SRPS ISO/IEC 17020	SRPS ISO/IEC 17021-1	SRPS ISO/IEC 17025
A	Интерна контрола производње	Н/П	Н/П	Н/П	Н/П
A1	Интерна контрола производње и надгледано испитивање производа	1 + t	* 1 + t + cd		1 + cd
A2	Интерна контрола производња и надгледаних провера производа у насумичним интервалима	1 + t	* 1 + t + cd		1 + cd
B	Преглед типа	* 1 + t + pk	1 + t + cd		
C	Усаглашеност са типом на основу интерне контроле производње	Н/П	Н/П	Н/П	Н/П

Модул	Опис	SRPS EN ISO/IEC 17065	SRPS ISO/IEC 17020	SRPS ISO/IEC 17021-1	SRPS ISO/IEC 17025
C1	Усаглашеност са типом на основу интерне контроле производње и надгледаног испитивања производа	* 1 + t + pk	1 + t + cd		1 + cd + pk
C2	Усаглашеност са типом на основу интерне контроле производње и надгледаних провера производа у насумичним интервалима	* 1 + t + pk	1 + t + cd		1 + cd + pk
D	Усаглашеност са типом на основу обезбеђења квалитета производње	* 1 + qa	1 + qa	1 + pk	
D1	Обезбеђење квалитета производње	* 1 + qa	1 + qa	1 + pk	
E	Усаглашеност са типом на основу обезбеђења квалитета производа	* 1 + qa	1 + qa	1 + pk	
E1	Обезбеђење квалитета завршног контролисања и испитивања производа	* 1 + qa	1 + qa	1 + pk	
F	Усаглашеност са типом на основу верификације производа	* 1 + t + pk	1 + t + cd		
F1	Усаглашеност на основу верификације производа	* 1 + t + pk	1 + t + cd		
G	Усаглашеност на основу верификације појединачног производа	* 1 + t + pk	1 + t + cd		
H	Усаглашеност на основу потпуног обезбеђења квалитета	1 + qa	1 + qa	* 1 + pk	
H1	Усаглашеност на основу потпуног обезбеђења квалитета и прегледа пројекта	* 1 + qa	1 + qa	1 + pk	

2. Табеларни приказ препоручених стандарда у области грађевинских производа за спровођење процеса акредитације у зависности од поступка оцењивања перформанси:

Систем ОВСП	Опис	SRPS EN ISO/IEC 17065	SRPS ISO/IEC 17025
1+	одређивање типа производа, почетни преглед фабричке контроле производње, стални надзор над фабричком контролом производње, провера – испитивање узорака	* 1 + t + pk	
1	одређивање типа производа, почетни преглед фабричке контроле производње, стални надзор над фабричком контролом производње	* 1 + t + pk	
2+	почетни преглед фабричке контроле производње, стални надзор над фабричком контролом	* 1 + pk	
3	одређивање типа производа		1

Легенда:

- * означава препоручени референтни стандард за акредитацију
- 1 означава могуће референтне стандарде за акредитацију
- + означава додатне захтеве других референтних стандарда који се користе за акредитацију ТООУ, ако је релевантно
- t означава применљиве додатне захтеве стандарда SRPS ISO/IEC 17025, ако поступак оцењивања усаглашености укључује испитивања (testing) која се обављају од стране именованог тела или под одговорношћу именованог тела; мора бити доказана испуњеност применљивих захтева т.6 и т.7 (осим т.7.9) SRPS ISO/IEC 17025;
- cd означава способност и процедуре просуђивања и одлучивања (capability of and procedures for judging and deciding), на основу резултата испитивања и/или контролисања, о томе да ли су испуњени битни захтеви (за производ), односно да су, када је потребно, примењени хармонизовани стандарди (за производ); мора бити доказана испуњеност захтева т.4.1.2, т.4.1.3, т.7.5 и т.7.6 SRPS EN ISO/IEC 17065;
- pk означава способност, засновану на знању о производу (product knowledge), за доношење професионалних закључака о испуњености захтева за производ; мора бити доказана испуњеност захтева т.6.1.2, т.6.1.3 и т.6.1.6 до т.6.1.10 SRPS ISO/IEC 17020;
- qa означава способност за проверавање и одобравање система менаџмента (quality assurance); мора бити доказана испуњеност захтева т.7.1.1, т.7.1.2, т.7.2.4, т.7.2.5, т.7.2.8, т.7.2.10, т.9.1 до т.9.4 и т.9.6 SRPS ISO/IEC 17021-1.

У вези са хармонизованим законодавством могуће је одступити од препоручених стандарда у процесу акредитације, али уз сарадњу са надлежним органима којима су у надлежност додељене одређене области, при чему се сваки стандард у зависности од захтева секторског законодавства може допунити додатним захтевима.

Током спровођења акредитације за потребе именовања законодавним оквиром је успостављен систем да се у процесу акредитације у посматрање спровођења процеса укључују представници надлежних органа за одређену област, како би у поступку именовања тела располагали са свим чињеницама које се узимају у обзир у процесу акредитације.

У нехармонизованом законодавству се спроводе анализе, доводећи у везу са додатним захтевима које је битно обухватити и на тај начин се дефинишу захтеви за компетентност тела при чему се одређује и стандард који је потребно применити у процесу акредитације. Због сложености и специфичности како опреме тако и поступка оцењивања којим се потврђује усаглашеност производа, и то за производе који се прегледају у употреби, често се наилази на критеријум да се акредитација захтева као обавезујући елемент.

3 Акредитација за потребе именовања у области опреме под притиском

Техничким законодавством у области опреме под притиском су обухваћени поред осталог и послови које обављају именована тела у овој области, укључујући послове, оцењивања усаглашености опреме под притиском, прегледе опреме под притиском у употреби, послови у вези са одобрењем радних поступака, одобрење особља за послове у вези нерастављивих спојева и испитивања без разарања.

Имајући у виду сложеност и специфичност послова који се обављају у сарадњи са надлежним органом за доношење техничких прописа у овој области, а доводећи у везу и (ЕА) документ ЕА 2/17 М, који у свом раду примењује Акредитационо тело Србије, а којим су обухваћене одређене препоруке, утврђени су стандарди у складу са којим се спроводи акредитација, за одређене активности, у циљу потврде компетентности тела. Акредитација у поступку именовања тела за обављање послова према техничким прописима у области опреме под притиском је препозната као један од кључних критеријума.

У складу са наведеним, у хармонизованом законодавству, усклађен је критеријум да се према захтевима стандарда SRPS ISO/IEC 17065 оцењују захтеви за тела за оцењивање усаглашености опреме под притиском за Модуле, што је детаљније приказано, изнад у Табели 1. Изузетак је једино укључен у вези „Модула Н“, за који је кроз одређене анализе остварен кључак да се као критеријум уврсти уместо стандарда SRPS ISO/IEC 17021-1 стандард SRPS ISO/IEC 17065.

Препоручени стандард за акредитацију у вези поступка „Одобрење нерастављивих спојева задржан је стандард SRPS ISO/IEC 17020 (Специфичан поступак оцењивања усаглашености који није усаглашени са Одлуком бр. 768/2008), док за акредитацију тела за послове одобрења особља (за послове нерастављивих спојева и ИБП метода) је одређен стандард SRPS ISO/IEC 17024.

У изворном националном законодавству којим су обухваћени послови оцењивања усаглашености за опрему под притиском у употреби, један од кључних критеријума за оцену испуњености захтева за именована тела је акредитација према стандарду SRPS ISO/IEC 17020.

У поступку акредитовања тела за потребе именовања се оцењују и додатни критеријуми укључени у техничке прописе у складу са којим се спроводи процњс акредитације, а којима су дефинисани захтеви за именована тела.

Иако оцењивање усаглашености представља трошак за произвођаче, за који се увек тежи да се сведе на прихватљив ниво, од оцењивања усаглашености сви учесници на тржишту имају користи, почев од произвођача па до крајњег корисника производа или услуга, имајући у виду да се тиме јача и поверење у безбедност производа и услуга.

4 Литература

- [1] *** Докумената система менаџмената Акредитационог тела Србије – АТС (правила, процедуре, упутства, смернице...), као и закони и прописи из домена рада АТС-а, остали закони и технички прописи у којима је прописана употреба акредитације и промотивни и информативни материјали (брошуре, билтени, извештаји, информатори, презентације)
- [2] *** Одлука 768/2008/ЕЗ Европског парламента и Савета од 9. јула 2008. године о заједничком оквиру за трговање производима и укидању одлуке 93/465/ЕЕЗ
- [3] *** Уредба (ЕЗ) 765/2008/ЕЗ Европског парламента и Савета од 9. јула 2008. године којом се прописују захтеви за акредитацију и тржишни надзор у вези са трговањем производима
- [4] *** www.tehnis.privreda.gov.rs/ последњи увид 07.05.2023. године